

Глава четвърта

УСЪВЪРШЕНСТВАНЕ НА ГЛОБАЛНИЯ ИНСТРУМЕНТАРИУМ

За да може Европейският съюз да реализира успешно своите глобални цели в рамките на Общата търговска политика, той се нуждае не само от съответните концепции и решения, но от инструментариум за глобално въздействие. При това инструментариумът трябва да се намира в състояние на постоянно усъвършенстване и адаптиране към променящото се глобално обкръжение, така както се променят и целите и мерките на Общата търговска политика.

Най-общо инструментите на ОТП на ЕС могат да се разделят на две групи – вътрешни и външни инструменти.

Вътрешните инструменти могат да се определят също така като автономни инструменти. Това са актове, програми и проекти, снабдени със съответните финансови и технически средства, организационни и институционални капацитети, чието приемане, внедряване и управление са резултат от усилията на самия Европейски съюз, зависят единствено от решенията на неговите собствени органи и изразяват политическата воля и намеренията на Съюза и неговите държави-членки. Към групата на вътрешните инструменти можем да отнесем например Общата митническа тарифа, Митническият кодекс на Европейската общност, Общата система за преференции, многобройни регламенти, въвеждащи, изменящи или допълващи митническият и експортно-импортния режим на ЕС, а така също финансовите и институционални предпоставки за реализацията на тези актове. До голяма степен тези инструменти бяха вече разгледани в първата част на изследването в качеството им на общи предпоставки за появата и развитието на глобалното направление на Общата търговска политика.

Втората група инструменти за глобално въздействие включва тези инструменти, които са външни за Европейския съюз, т.е. тяхното управление става с участието на ЕС, но е извън неговия контрол. Тези инструменти са създадени на базата на международни договори (конвенции) и затова могат да се определят и като конвенционални инструменти, по подобие на конвенционалните тарифни преференции, произтичащи от международните тарифни договорености на ЕС. В тази група на външните инструменти влизат многобройните споразумения под егидата на СТО, институционалният капацитет на СТО, който се използва за реализацията на указаните споразумения. Частично, в рамките на търговската им насоченост, тук попадат и актове и инструменти за глобално въздействие, създадени в рамките на дейността на Г-8 или от такива водещи международни организации като Организацията за икономическо сътрудничество и развитие, Конференцията за търговия и развитие на ООН (УНКТАД), Организацията за индустриално развитие на ООН (УНИДО), Световната митническа организация, Международната стандартизираща организация и редица други. Част от тези инструменти също вече бе анализирана в първата глава.

4.1. РАЗВИТИЕ НА ВЪТРЕШНИТЕ ИНСТРУМЕНТИ (НА ПРИМЕРА НА ОСП)

Развитието на вътрешните инструменти за глобално въздействие е свързано със степента на интеграция в Европейския съюз, но, от друга страна и с развитието на обективния и субективния процес на глобализация. Тази двойна зависимост бе вече предмет на анализ в първата глава. Там бе показано, че вътрешните инструменти за глобално търговско въздействие на ЕС са толкова по-развити и ефективни, колкото по-напреднала е интеграцията или, с други думи, колкото по-богато е съдържанието и по-високо е нивото на наднационалност на Общата търговска политика. Ето защо за ефикасни инструменти на ЕС за реализиране на глобални търговско-икономически цели можем да говорим едва след Маастрихския договор, т.е. от началото на 1990-те години насам. Това е така, защото Маастрихският договор, с който се въвежда тясното сътрудничество в областта на външните отношения и сигурността, за първи път превръща Общността в единен „глобален играч“, способен действително да използва общи за всички държави-членки международни инструменти. Същевременно с този договор се обогатява и съдържанието на Общата търговска политика, като тя вече включва и част от т. нар. въпроси, свързани с търговията (инвестиции, интелектуална собственост и т. нат.).

Вярно е, че и преди Маастрихския договор имаме Обща митническа тарифа и наченки на общ експортно-импортен режим, но без координацията в областта на външната политика е трудно да си представим реализацията и на координирани външноикономически действия. Показателно е в това отношение например поведението на държавите-членки на ЕИО по време на енергийната криза в началото и в средата на 1970-те години. Тогава всяка една от западноевропейските страни се стреми сама да намали отрицателния ефект, предизвикан от кризата. Външноикономическите и външнополитическите действия на Германия, Франция или Италия се определят главно от различните позиции, които тези страни имат традиционно в Близкия изток и в „Третия свят“ като цяло. Двадесет години по-късно, когато например възниква въпросът за икономическото и търговското приобщаване към ЕИО (ЕС) на бившите социалистически страни от т. нар. Източен блок, то координацията между държавите-членки на ЕС вече е на съвсем друго ниво и съответно на много по-високо ниво е и ефикасността на външнотърговския инструментариум на ЕС. Същото в още по-голяма степен може да се каже за сегашната изключително висока координация и наднационалност на търговското регулиране на отношенията между ЕС и Западните Балкани, постигнато в края на миналия и началото на този век след кризата около бивша Югославия.

Що се отнася да глобалното обкръжение като фактор за ефикасността на вътрешния инструментариум на търговската политика, то и тук началото и средата на 1990-те години изиграват решаваща роля. От една страна, поради рязко засилване на международните позиции на ЕС на фона на разпадането на Източния блок и, от друга, поради появата на новата и ефикасно действаща Световна търговска организация, където ЕС действа като един субект. Както вече бе изтъкнато в първата глава, това, че СТО непрекъснато разширява през последните десетилетия кръга от въпроси, които са свързани с търговията и с многостранните търговски преговори, неминуемо заставя ЕС (преди ЕИО) да търси адекватни отговори и съответно да развива и усъвършенства инструментите на търговската си политика.

Най-добре еволюцията на вътрешните инструменти на ЕС за глобално търговско въздействие може да се проследи, като се анализира развитието на Общата система за преференции (ОСП), която Съюзът прилага в отношенията си с развиващите се страни. Това е така, защото ОСП е по своята природа глобален търговски инструмент и защото е призвана да насърчи и регулира важни глобални процеси, свързани и с устойчивото развитие.

Инициативата за създаването на тази система, както и на подобни системи на другите държави-членки на ОИСР, е свързана с появата и развитието на Конференцията на ООН за търговия и развитие – УНКТАД, и с дейността на нейния първи генерален секретар Раул Пребиш. На Втората конференция на УНКТАД, която се провежда през 1968 г. в Делхи, е приета резолюция, призоваваща развитите страни да въведат автономни преференциални нерещипрочни тарифни ставки за вноса на промишлени стоки от развиващите се страни. Целта на тази мярка е „а) да се увеличи техният експорт, б) да се подпомогне тяхната индустриализация, в) да се ускори темпът на тяхното икономическо развитие“.¹

Въвеждането на автономните нерещипрочни преференции за група държави, които са членки на СТО (преди на Споразумението ГАТТ), може да стане само ако всички страни-членки на СТО са съгласни и това бъде фиксирано в Устава на СТО (преди в Споразумението ГАТТ). Това е направено през 1971 г., когато е прието изменение на чл. 1 на ГАТТ, узаконяващо за 10 години едностранното преференциално третиране на развиващите се страни (т. нар. Упълномощаваща клауза).² По този начин принципът за най-облагодетелстваната нация, известен още като принцип на недискриминацията, е допълнен от принципа на асиметрията в полза на развиващите се икономики (положителна дискриминация). През 1979 г., след Токийския кръг от многостранни търговски преговори, особеният характер на търговските отношения с развиващите се страни е потвърден и той получава безсрочна валидност. По-нататъшно развитие този принцип на асиметрията в отстъпките в полза на развиващите се страни получава в новоприетите документи на СТО след Уругвайския кръг от преговори.

При анализа на ОСП трябва обаче винаги да се има предвид, че предоставянето на тарифни преференции от развитите страни на развиващите се страни, даже и на икономически най-изостаналите държави, не е международно договорно задължение на развитите страни. Упълномощаващата клауза на ГАТТ и по-късно на СТО допуска прилагането на такива едностранни преференции в полза на развиващите се страни, но не ги прави задължителни. Ето защо развитите страни са в правото си да поставят различни условия, тогава когато определят на кои страни и в какви размери ще се предоставят съответните тарифни преференции. От тази възможност, както ще видим по-нататък, в особено големи размери се ползват САЩ, но и специалният режим на схемата на ЕС – ОСП+ фактически се базира на този автономен подход, който е възприет от ГАТТ и СТО.³

¹ <http://www.unctad.org/Templates/Page.asp?intItemID=2309&lang=1>

² Enabling Clause. Виж например по този въпрос: Bartels L., „The WTO Enabling Clause and Positive Conditionality in the European Community’s GSP Program” in „Journal of International Economic Law“, 2003, No. 6.

³ Generalized System of Preferences, Handbook on the Scheme of the United States of America (INT/97/A06), United Nations, New York and Geneva, 2003, p. 13.

В момента Обща система за преференции спрямо развиващите се страни имат: Европейският съюз, Швейцария, Норвегия, Турция, Руската федерация, Беларус, САЩ, Канада, Япония, Австралия и Нова Зеландия.

Първата схема за ОСП на ЕС, тогава ЕИО, се появява още през 1971 г., т.е. 4 години преди САЩ да приемат своята схема за ОСП и 8 години преди появата на окончателната упълномощаваща клауза през 1979 г., която открива пътя за глобалното прилагане на ОСП. Ето защо ЕИО с основание може да се определи като най-активната част от развитите икономики в прилагането на новия асиметричен подход в тарифните отстъпки и следователно в търсенето на взаимноприемливи методи за глобализация на търговията.

Още от самото начало от ЕИО е възприет дългосрочният подход при класирането на страните за бенефициенти, което дава стабилност на техните планове за експортни постъпления и съответно за социално-икономическо развитие. През 1971 г. е приет 10-годишният цикъл като период на действие за всяка една последваща схема за ОСП. Първата такава схема е трябвало да продължи до началото на 1980-те години. Тя включва 6 регламента на Съвета на ЕИО и на Съвета на Европейската общност за въглища и стомана, даващи едностранни тарифни преференции на развиващите се страни в областта на промишлените стоки и един отделен регламент за такива преференции в областта на аграрните стоки. Тези първи регламенти са все още с ниска степен на диференциация по отношение на бенефициентите и с ограничен периметър на действие – при промишлените стоки през 1970-те и началото на 1980-те години от едностранните преференции се покриват около 2900 тарифни позиции, а при аграрните стоки – около 600, т.е. общо около 3500 тарифни позиции.⁴ Показателно за този първи период от прилагането на ОСП е и наличието на редица изключения и предпазни клаузи при предоставянето на тарифните преференции, а така също на множество количествени ограничения и тарифни квоти, особено при текстила и аграрните стоки. Освен това, въпреки 10-годишния цикъл на схемата, за редица стоки, в това число за текстила, храните и черните метали, се прилага ежегодното допълнително приемане на отделни регламенти със съответните преференции.⁵

Все пак е необходимо да се отбележи, че даже през този ранен етап от прилагането на ОСП Европейската икономическа общност вече третира тази схема като нещо повече от обикновен инструмент на класическата търговска политика, призвана единствено да реши проблема с либерализацията на международната търговия. Това личи, от една страна, при обвързването на целите на ОТП с целите на политиката на развитие и при стремежа още на този ранен етап да се обособи специален режим за най-слабо развитите страни, наричани по онова време „най-бедни страни“⁶, но, от друга страна, най-вече по време на т. нар. Студена война от специалното и диференцирано третиране, което ЕИО успява да прилага целенасочено спрямо тогавашните страни от Източния блок. Докато за някои от тях, като Румъния и Югославия, които водят относително независима от СССР

⁴ Commission Communication on The Future Development of the European Community's Generalized Tariff Preferences – COM(75)17 from 3 Feb 1975, p.4.

⁵ The European Union's Generalised System of Preferences – GSP, European Commission, Brussels, 2004.

⁶ Commission Communication on The Future Development of the European Community's Generalized Tariff Preferences – COM(75)17 from 3 Feb 1975, p.7.

външна политика, тарифните преференции са значителни, то за други, като България, Чехословакия, Унгария, които плътно следват политиката на СССР, тези преференции са твърде скромни поради въведените квоти и уговорки, а за самия СССР те въобще отсъстват. Трябва да се отбележи, че този подход дава резултат и страните с приоритетно третиране (Югославия, Румъния) увеличават значително търговията си с ЕИО, а следователно намаляват външноикономическата си зависимост от СССР. Това им дава още по-добри възможности за външнополитическо маневриране между двата военно-политически блока в Европа.

Вторият десетгодишен цикъл, който обхваща периода от средата на 1980-те години и началото на 1990-те, не се отличава с особени изменения. Известно е, че през този период вниманието на Общността е ангажирано главно от грандиозните планове за валутен съюз и приобщаване на източноевропейските страни. Освен това ЕИО (ЕС) изчаква подписването на споразуменията от Маракеш в рамките на Уругвайския кръг от многостранните търговски преговори. Големите промени в схемата на ОСП започват за ЕИО (ЕС) едва след влизането в сила на Договора от Маастрихт и след създаването на Световната търговска организация. През 1995 г. ЕС вече има договорна база за провеждането на Обща политика в областта на външните отношения и сигурността, съдържанието на Общата търговска политика е значително разширено, Европейската общност е представена като равноправен партньор в СТО. Всичко това са важни вътрешни и външни предпоставки, за да започва и нов десетгодишен цикъл в схемата на ЕС за ОСП, който да отрази засилването на глобалните елементи във външните отношения на Съюза.

Новият десетгодишен цикъл продължи до 2005 г. През този цикъл се преминава към единни регламенти за всички стоки, които обикновено имат тригодишен период на приложение. Последният такъв регламент на Съвета (ЕО) е от 2001 г. за периода от 1.1.2002 г. до 31.12.2005 г.⁷ и той въведе схема за ОСП, изцяло ангажирана с глобалните задачи на ОТП в контекста на концепцията за устойчивото развитие. В документ на Европейската комисия от 1994 г. по този повод се казва, че ОСП, макар и да се управлява в съответствие с чл. 133 на ДЕО, т.е. да е формално инструмент на Общата търговска политика, всъщност по своите цели и задачи трябва да се разглежда като инструмент на политиката за развитие с цел преодоляване на социални и екологични затруднения. В тази връзка за първи път Европейската комисия постави въпроса за въвеждане на специални критерии за диференцирано преференциално третиране, обозначени в документа като „специални инициативи“ („special initiatives“).⁸

Първата схема на ЕС за ОСП, която изцяло възприе и приложи новия подход за стимулиране на глобалното устойчиво развитие и отразява нарасналото значение на глобализацията върху общата търговска политика, е схемата, утвърдена за периода 2002 – 2005 г. Тя включва 5 преференциални митнически режима:⁹

- Общ режим
- Режим за стимулиране на социалната политика

⁷ Виж: Council Regulation (EC) No 2501/2001.

⁸ Виж: Commission Communication from the Commission to the Council and the European Parliament, Integration of the Developing Countries into the International Trading System: Role of the GSP COM(94)212 from 1 June 1994.

⁹ Council Regulation (EC) No. 2501/2001, OJ.

- Режим за стимулиране на опазването на околната среда
- Режим за стимулиране на борбата с наркотиците
- Специален режим за най-слабо развитите страни

Както вече бе отбелязано, диференцираният подход спрямо развиващите се страни е един от най-дискутираните въпроси по отношение на прилагането на принципа на недискриминацията. Но докато по отношение на социалните и екологичните аспекти на устойчивото развитие все пак е постигнат някакъв консенсус в СТО относно тяхната съвместимост с търговските мерки, то относно други въпроси, като например борбата с корупцията, прилагането на смъртно наказание или борбата с наркотиците, различията са все още съществени най-вече поради твърде силната намеса на подобни регулативни мерки в суверенитета на отделните развиващи се държави, а така също поради наличието на културни, религиозни и други различия.

След като ЕС възприе в своята схема за ОСП курс на подчертано диференцирано третиране на развиващите се страни, това не бе прието особено благосклонно главно от големите развиващи се страни, тъй като специалните преференции, както ще видим по-нататък, бяха, а и продължават да са предназначени главно за малки и средни по размери развиващи се икономики. В тази обстановка през 2002 г. Индия постави пред Арбитража на СТО въпроса за съвместимостта на режима от ОСП на ЕС за насърчване на борбата с наркотиците с принципа на недискриминацията, така както бе модифициран след приемането на Упълномощаващата клауза.

Две години по-късно, на 29.9.2004 г., Арбитражът на СТО излезе с решение, че този режим противоречи на посочения принцип, тъй като диференцира преференциите към развиващи се страни, принадлежащи към една и съща група по социално-икономическо развитие, в зависимост от белези, които не са признати за съществени, съгласно Упълномощаващата клауза.¹⁰ Арбитражът постанови, че ЕС трябва да отмени указания преференциален режим до 1.7.2005 г., в противен случай Индия придобиваше право да наложи на ЕС санкциониращи мита. Посоченото решение на Арбитража на СТО послужи като допълнителен стимул за приемането на нова по-опростена и по-аргументирана схема на ЕС по ОСП, която обаче изцяло запази и даже доразви диференцирания подход, основаващ се на концепцията за устойчивото развитие. Новата схема е в сила през периода 2006 – 2008 г. и е първата от десетгодишния цикъл 2006 – 2015 г.¹¹ Тя съдържа три режима вместо досегашните пет – „Общ режим“, „ОСП+“ и специален режим за най-слабо развитите страни, който условно се обозначава като „ОСП++“.

¹⁰ Виж GSP Newsletter No.6, а така също WTO Appellate Body Report: European Communities–Conditions for the Granting of Tariff Preferences to Developing Countries, WT/DS/246/AB/R adopted on 20 April 2004. Основният довод за взимане на решение в полза на Индия е, че ЕС не дава равен шанс на всички заинтересовани развиващи се страни да кандидатстват за споменатия режим за борба с наркотиците, тъй като в този режим е визиран специфичен проблем, засягащ единствено определени страни от Южна и Централна Америка. Освен това в регламента за новата схема на ОСП не се посочваха критериите (стандартите), по които ще се прилага „специалната инициатива за наркотиците“.

¹¹ Виж Регламент на Съвета (ЕО) № 980/2005, OJ L 169 of 30.6.2005, p. 1 – 41.

Общ режим

Общият режим в новата схема на ЕС за ОСП покрива около 7200 тарифни позиции, докато в предишната схема от този режим се покриваха около 6900 позиции, т.е. има нарастване на покритието на режима с 4,3%. При това добавените нови 300 позиции са главно аграрни стоки, което допълнително повишава значението на този акт на ЕС, той като аграрните продукти заемат съществено място в износа на развиващите се страни за ЕС.

Както и преди, преференциалните тарифни позиции по общия режим се делят на „нечувствителни“ и „чувствителни“. Към първата група се числят продуктите, чийто внос от развиващите се страни по нулеви мита не може да предизвика при никакви условия съществени проблеми за вътрешното производство в ЕС, в това число за заетостта в Съюза като цяло и в държавите-членки поотделно. В сега действащата схема тази група тарифни позиции (продукти) обхваща около половината от всичките преференциални позиции, т.е. около 3600 продукта. Те се внасят в ЕС с нулево мито. Това е факт, който безспорно подчертава авангардната роля на ЕС като фактор за съчетаване на целите на глобализацията и целите на развитието.

„Чувствителните“ тарифни позиции по общия режим са съответно в отраслите, където вносът от развиващите се страни в по-големи количества може да предизвика разстройство на производството и нежелателно намаляване на заетостта. За да се извърши тук съответната пълна либерализация, е необходимо време за адаптация на икономиката на ЕС. Такива чувствителни отрасли, главно от социална гледна точка, са текстилът и облеклото, селското стопанство, черната металургия, обувната промишленост, стъklarската и керамичната промишленост и някои други производства. За „чувствителните“ продукти нормалното мито за всички страни от СТО, т.е. митото по режима на най-облагодетелваната нация (РНОН), се намалява с 3,5 процентни пункта. Например ако нормалното адвалорно мито е 14%, то митото по общия режим на ОСП на ЕС ще е 10,5%.¹²

Специална инициатива за устойчиво развитие и добро управление – Режим „ОСП+“¹³

Този режим в новата схема на ЕС за ОСП утвърждава диференцирания подход на предишната схема, но същевременно намалява възможностите за оспорване на условията за предоставяне на допълнителните преференции и опростява начина за класиране на дадена страна за ползването на преференциите. Залогът за придобиване на специалния режим е доста висок, тъй като страните-бенефициентки получават нулеви ставки за адвалорните мита по всичките около 3600 тарифни позиции, покрити от ОСП на ЕС, но определени като „чувствителни“ и

¹² Има няколко изключения от това общо правило – при текстила и облеклото се прилага 20% редукция на митата, т.е. при мито от 14% по РНОН за общия режим на ОСП ще има мито от 11,2%. При специфичните мита намалението е обикновено по-голямо от 20%, но при алкохола е 15%. Тогава обаче, когато едновременно се прилагат и адвалорно, и специфично мито, с 3,5 процентни пункта се намалява само адвалорното мито, но специфичното се запазва непроменено.

¹³ Виж секция „Special incentive arrangement for sustainable development and good governance“ в Регламент № 980/2005.

съответно изключени от обхвата на нулевите мита при общия режим. При това е важно да се има предвид, че в стоковата структура на развиващите се страни преобладават именно текстилът, аграрните стоки, обувките, фаянсът и стъклото, черните метали и други подобни стоки, които именно са сред „чувствителните“ тарифни позиции.

Все пак и при режима „ОСП+“ се запазват някои мита. Това са специфичните мита и митата, там където за отделни продукти и при отделни държави е достигнат известен праг на вноса, който ще бъде разгледан по-нататък.

Условията за придобиването на режима „ОСП+“ са доста сложни, даже и след сегашното опростяване на схемата.

Първата група условия могат примерно да бъдат наречени структурни или обективни, т.е. това са условия, които не зависят от провежданата в тези страни текуща политика. Те са обективно заложи в структурата на икономиката и са плод на обективни дадености или на дълго действащи фактори. Такива критерии са равнището на доходите, т.е. производителността на икономическите фактори, размерът на икономиката, стоковата структура на експорта и т. нат.

Конкретно обективни условия за класиране за режима „ОСП+“ са следните:

- страните-кандидатки трябва да са в групите на икономиките с ниски или със средни доходи съгласно класацията на Световната банка,¹⁴
- те трябва да са малки по размер икономики и износители (което автоматично изключва например Индия, Индонезия, Пакистан и някои други развиващи се държави)¹⁵,
- да имат слабо изразена диферсификация на стоковата структура на експорта.¹⁶

Тази група от условия наподобява подхода при определянето на т. нар. най-слабо развити държави и като цяло не съдържа в себе си глобализационните тенденции, свързани с устойчивото развитие, а по-скоро цели да концентрира преференциалните усилия на страните, които сами по-трудно биха могли да генерират необходимите импулси за развитие.

Втората група условия за придобиване на режима „ОСП+“ са тези, които зависят от текущата политика на съответните развиващи се страни и са свързани с глобалистични тенденции в търговската политика на ЕС. Именно чрез тази група условия се реализират новите моменти в Общата търговска политика, постига се обвързване на търговия и политика на развитие. Целта, която преследва Европейският съюз с тези условия, е да се стимулира такова поведение на развиващите се страни, което е в съзвучие с основните социални и екологични стандарти на устойчивото развитие, така както те се формулирани в най-важните глобални договорености.

Тези условия се изразяват в задължение на страните-кандидатки да ратифицират и ефективно да прилагат 27 международни спазумения, включени в Приложение III на Регламент на Съвета (ЕО) № 980/2005. Посочените 27 спазумения от своя страна са разделени на две части – Част А и Част Б. В част А са включени 16

¹⁴ Това означава БНД на ч.н. под 10 хил. долара.

¹⁵ Вносът от съответната страна, покрит от ОСП, трябва да представлява до 1% от целия внос на съответния продукт в ЕС по ОСП.

¹⁶ По-точно критерият е 5-те водещи сектора, покрити от ОСП при вноса в ЕС, да формират повече от 75% от стойността на целия внос от тази страна в ЕС.

вече утвърдили се международни споразумения с хуманитарна и социална насоченост, които са отдавна в сила и са ратифицирани от повечето държави в света. В част Б са включени 11 споразумения – 7 с екологична насоченост, 3 за борба с наркотиците и 1 със социална насоченост (против корупцията). Това са споразумения, които основно са влезли в сила през последните десетина години и съответно процесът на тяхната ратификация е все още в разгара си. Ето защо за споразуменията, включени в Част А, се изисква те да са ратифицирани и ефективно да се изпълняват от страните-кандидатки, докато за споразуменията, включени в част Б, се дава отсрочка на страните-кандидатки – до края на 2008 г. те трябва да ратифицират най-малко 7 от посочените там 11 споразумения. При това не се посочва никаква приоритетност, така че страните-кандидатки могат да избират.

Следователно, изхождайки от тематичната насоченост на международните споразумения и като се абстрахираме от отсрочката, свързана с обособяването на Част Б, можем да разграничим две групи от споразумения, включени в Приложение III – споразумения с хуманитарно-социална насоченост (таблица 50) и споразумения с екологична насоченост (таблица 51). При това тематично разделяне на споразуменията е естествено споразуменията срещу разпространението на наркотици и за борба с корупцията да отидат в първата група – на споразуменията с хуманитарно-социална насоченост.

Таблица 50. Международни споразумения с хуманитарна и социална насоченост, чието ратифициране и прилагане е условие за придобиване на режима „ОСП+“

Споразумение	Година на влизане в сила	Брой ратифицирани страни*	Част
Международна конвенция за гражданските и политическите права	1976	161	А
Международна конвенция за икономическите, социалните и културните права	1976	158	А
Международна конвенция за премахването на всички форми на расова дискриминация	1969	173	А
Конвенция за премахване на всички форми на дискриминация по отношение на жените	1979	185	А
Конвенция против мъченията и други жестоки и нечовешки или деградиращи форми на отношение и изпълнение на наказания	1984	145	А
Конвенция за правата на детето	1990	193	А
Конвенция за превенция и наказание на престъплението геноцид	1951	140	А

Международна конвенция за потискане и наказание на престъплението апартейд	1976	107	А
Конвенцията на ООН против корупцията	2005	117	Б
Единна конвенция на ООН за наркотичните лекарства	1975	183	Б
Конвенция на ООН за психотропните вещества	1976	183	Б
Конвенция на ООН против нелегалния трафик на наркотични лекарства и психотропни вещества	1990	183	Б
Конвенция за минималната възраст за наемане на работа на деца (№ 138)	1976	150	А
Конвенция относно забраната и незабавните действия за отстраняване на най-лошите форми на детски труд (№ 182)	2000	165	А
Конвенция относно забраната на принудителната работа (№ 105)	1959	168	А
Конвенция относно принудителната или задължителната работа (№ 29)	1932	172	А
Конвенция относно равното заплащане на мъжете и жените работници за еднаква по стойност работа (№ 100)	1953	164	А
Конвенция относно дискриминацията по отношение на наемането на работа и заемането на длъжности (№ 111)	1960	166	А
Конвенция относно свободата на сдруженията и защитата на правото да организираш (№ 87)	1950	148	А
Конвенция относно прилагането на принципите на правото да се организираш и да водиш колективни трудови преговори (№ 98)	1951	158	А

Източник: Регламент на Съвета (ЕО) № 980/2005, OJ L 169 of 30.6.2005

Пояснения: * – към 1.5.2008 г. по данни на ООН и МОТ

Седем от 11-те споразумения в Част Б на Приложение III са с екологична насоченост (виж таблица 51).

Таблица 51. Международни споразумения с екологична насоченост, чието ратифициране и прилагане е свързано с придобиване на режима „ОСП+“

Споразумение	Година на влизане в сила	Брой ратифицирали страни*	Част
Протокол от Монреал относно веществата, които изтъняват озоновия слой	1987	191	Б
Базелска конвенция за контрол върху трансграничното движение на опасни отпадъци и тяхното депозиране	1992	170	Б
Стокхолмска конвенция за устойчивите органични замърсители	2004	154	Б
Конвенция за международната търговия със застрашени видове на дивата фауна и флора	1975	172	Б
Конвенция за биологичното разнообразие	1993	191	Б
Протокол от Картагена за биологичната сигурност	2003	147	Б
Протокол от Киото към Рамковата конвенция на ООН по промяната в климата	2005	181	Б

Източник: Регламент на Съвета (ЕО) № 980/2005, ОJ L 169 of 30.6.2005

*Пояснения: * – към 1.5.2008 г. по данни на ООН и Програмата за околната среда на ООН*

Прилагането на режима „ОСП+“ става по желание на съответната страна, като тя трябва да се класира, за да бъде удостоена от Европейската комисия и по-късно от Съвета на ЕС със съответната допълнителна преференция. През 2008 г. само 14 развиващи се държави са ползвали специалния режим „ОСП+“: 7 централноамерикански държави – Коста Рика, Еквадор, Гватемала, Хондурас, Никарагуа, Панама и Салвадор, 4 южноамерикански държави – Боливия, Колумбия, Венецуела и Перу, 1 страна от ОНД – Грузия, а така също две азиатски държави – бившата страна от Източния блок – Монголия, и единствената азиатска държава-бенефициент, която не е била в Източния блок – Шри Ланка.

От прегледа на този списък правят впечатление няколко факта, които заслужават коментар. Първо, че основно режимът „ОСП+“ е насочен към по-бедните държави от Централна и Южна Америка, т.е. той има латиноамериканска окраска. Очевидно това е така, защото латиноамериканските бедни страни не могат да попаднат в преференциалния режим на Страните от АКТ, където е основната маса от останалите бедни страни – африканските държави и някои малки карибски икономики. Това е така поради простата причина, че латиноамериканските държави не са били бивши колонии на страните-учредители на ЕИО и не са попаднали в схемата за преферен-

циални отношения, заложена още в началото на 1960-те години с първото споразумение (конвенция) от Яунде.¹⁷ Но след присъединяването към ЕИО (ЕС) на Испания и Португалия ситуацията коренно се променя, защото се развиват нови, специални отношения между европейския геополитически център и Латинска Америка и тогава възниква известно неравенство между преференциалното отношение на ЕИО към бившите френски и английски колонии в Африка и испански и португалски говорещите латиноамерикански развиващи се държави. Ето защо режимът „ОСП+“ е един вид мост, с който трябва да се преодолее възникналата фактическа несправедливост, като при това се съхранят съществуващите вече традиции в специалните търговско-икономически отношения на ЕС с Африка.

Второ, прави впечатление, че за да се дадат по-големи шансове именно на бедните страни от Латинска Америка, и при новата схема се е запазило определящото значение на борбата с разпространението на наркотиците при класирането на потенциалните бенефициенти за прилагането на специалния преференциален режим. За да се отговори обаче на претенциите на Индия и на съответните забележки на Арбитража на СТО, условията за класиране по този показател са дадени ясно и прозрачно и са валидни за всички потенциални бенефициенти.

Трето, прави впечатление, че в режима „ОСП+“ са включени само две държави от бившия съветски блок – Грузия и Монголия. При тези държави специалният преференциален режим трябва да се разглежда в същата светлина, както автономният асиметричен преференциален режим, предоставен на държавите от Западните Балкани. Тарифните преференции на ЕС са един вид стимул за укрепване на пазарната икономика и на демокрацията в тези страни, които изживяват труден етап по пътя на своето национално укрепване.

Специален режим за най-слабо развитите страни – „ОСП++“

Този режим е известен още и като „Всичко освен оръжие“ („Everything but Arms“ – ЕВА). Той се прилагаше и в предишната схема на ЕС за ОСП, която действаше в периода 2002 – 2005 г. Режимът, най-общо казано, въвежда нулеви мита при вноса в ЕС от най-слабо развитите страни на стоки по всички тарифни позиции, освен тези, съдържащи се в Глава 93 на Хармонизираната система на ООН, т.е. освен стоките с военно предназначение.¹⁸

Все пак извън посоченото по-горе правило има три важни изключения – бананите, оризът и захарта, за които има известни количествени и тарифни ограничения. Това в значителна степен релативира заложения голям положителен ефект. В инте-

¹⁷ Първото споразумение за асоцииране, включващо големи асиметрични преференции за развиващите се страни, е подписано на 20 юли 1963 г. в столицата на Камерун Яунде между ЕИО и 18 новоосвободени африкански държави, бивши колонии на страните-учредителки на ЕИО. То е било базирано на съществуващите към момента споразумения на метрополиите с техните отвъдморски територии (колонии). Споразумението от Яунде влиза в сила на 1.1.1964 г. и служи като основа за подписаните по-късно няколко конвенции от Ломе между ЕИО и Страните от АКТ.

¹⁸ Става въпрос за гл. 93 от Хармонизираната система за описание и кодиране на стоките на ООН (Harmonized Commodity Description and Coding System – HS), която се използва от почти всички държави и се управлява от Световната митническа организация. Заглавието на главата е „Оръжия, амуниции, части и аксесоари“ („Arms & Ammunition, Parts & Accessories“).

рес на истината обаче трябва да се отбележи, че и за тези три стоки се реализира процес на поетапно пълно премахване на ограниченията. При захарта митото за най-слабо развитите страни ще стане нулево от 1.7.2009 г., при ориза е планирано митото да стане нулево от 1.9.2009 г., а при бананите, където имаше вече няколко дела в Арбитража на СТО против преференциите на ЕС за Страните от АКТ,¹⁹ се очаква нулевото мито по режима „ОСП++“ да се въведе постепенно с изравняването на тарифните преференции на най-слабо развитите страни и на Страните от АКТ.

Трябва да се има предвид, че значителните отстъпки, които ЕС прави в областта на аграрния внос от развиващите се страни, в това число и от икономически най-изостаналите страни, са неразделна част от пакета от договорености, които трябва да се постигнат в рамките на сегашния кръг от многостранните търговски преговори по т. нар. Програма за развитие от Доха (DoHa development Agenda). Ето защо евентуални корекции на въведените преференции към тяхното засилване, но и към тяхното отслабване са възможни в зависимост от крайния резултат, до който ще достигнат преговорите. Възможни са отклонения от въведените специални преференции и при възникването на по-сериозни турбуленции на глобалния аграрен пазар.

Механизъм на удостояване

Важно значение за функционирането на Схемата на ЕС за ОСП има прилагането на съответния механизъм за удостояване (Graduation Mechanism).

ЕС прилага два вида такъв механизъм – по страни и по продукти (тарифни позиции). По-горе вече бяха посочени основните критерии за функционирането на механизма на удостояване по страни, т.е. условията за класиране на отделните страни за ползване на различните видове преференциални режими.

Що се отнася до удостояването по продукти (тарифни позиции), то механизъмът предвижда съответният продукт да отпадне от схемата за ОСП, тогава когато вносите от страната-бенефициент надхвърли 15% от целия внос на ЕС на този продукт по схемата за ОСП, и то в течение на три последователни години. Анализът се извършва от Европейската комисия на ниво глави по Хармонизираната система на ООН.²⁰

Както може и да се предположи, въвеждането на този ограничител от 15% води до изключване от схемата на ОСП на отделни стокови глави най-вече при по-големите развиващи се държави. Така например около 80% от вноса от Китай е изключен от преференциалното третиране по ОСП. Съществени редукиции на преференциалното третиране по ОСП се наблюдават и при Индия, Бразилия, Индонезия, Малайзия, Руската федерация, Тайланд, ЮАР и други големи развиващи се страни.

На базата на сравняването на сега действащата схема на ЕС за ОСП и предишната (до 2006 г.) биха могли да се направят някои изводи и препоръки.

¹⁹ Виж http://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/dispu_subjects_index_e.htm#bananas, както и следващия параграф по диспута за бананите.

²⁰ За текста критерии за удостояване с преференциалния режим са по-строги. Тук лимитът за предоставяне на преференции е 12,5% от целия импорт на ЕС по ОСП.

Освен това има изключение и за страните с монокултурна икономика и експорт. Когато по съответната секция от Хармонизираната система на ООН от страната-бенефициент се внасят повече от 15% от вноса по ОСП на съответния продукт, но той заема повече от 50% от целия внос в ЕС от тази страна, преференциалният статут се запазва, независимо че е надхвърлено ограничението от 15%.

1. Безспорно и при новата схема за ОСП ЕС е в авангарда на процеса на либерализация на глобалната икономика и дава положителен пример на останалите развити страни в това отношение. Това личи и от таблицата по-долу.

Таблица 52. Обхват и дълбочина на ОСП на ЕС, САЩ и Япония

Схеми	Общ режим		Специален режим ²		Режим за НСРС		Общо обхванати страни ³
	Брой страни	Преференции	Брой страни	Размер на преференцията	Брой страни	Размер на преференцията	
ЕС	112	7200 стоки – мито "0"	14	7200 стоки – мито "0"	50	7200 стоки – мито "0"	176
		останалите чувствителни стоки – редукция от 3,5 пункта		останалите чувствителни стоки – мито "0" за адвалорните мита в определени лимити		останалите чувствителни стоки – мито "0" за всички стоки, освен по глава 93 от ХС ¹	
САЩ	61	4650 стоки – мито "0"	35	4650 стоки – мито "0"	37	4650 стоки – мито "0"	133
		останалите чувствителни стоки – без преференции		1835 от чувствителните стоки – мито "0"		1770 от чувствителните стоки – мито "0"	
Япония	108	3450 стоки – мито "0" или намалено мито	0		47	3450 стоки – мито "0" или намалено мито	155
		за останалите чувствителни стоки – без преференции				за останалите чувствителни стоки – мито "0" или намалени мита в редица случаи до определени лимити	

¹ – Освен ориза, захарта и бананите, за които се запазват известни ограничения при вноса в ЕС

² – При ЕС – Специална инициатива за устойчиво развитие и добро управление; при САЩ – Акт за растеж и нови възможности за Африка (*African Growth and Opportunity Act*), като едни и същи страни могат да ползват този режим и/или режима за НСРС

³ – При САЩ са включени и 19, а при Япония 14 територии, които нямат политическа независимост

Източници: Регламент на Съвета (ЕО) № 980/2005, ОJ L 169 of 30.6.2005; *Generalized System of Preferences, Handbook on the Scheme of the United States of America* ((INT/97/A06), United Nations, New York and Geneva, 2003; *UNCTAD Generalized System of Preferences, Handbook on the Scheme of Japan*, UN, New York and Geneva, 2006, Doc. UNCTAD/ITCD/TSB/Misc.42/Rev.3

Няколко очевидни факта говорят ясно за авангардната роля на ЕС в прилагането на схемите за ОСП на развитите икономики.

– Преди всичко от таблицата се вижда, че *ЕС има най-голям географски обхват* на схемата си за преференции. ЕС е предоставил един от трите си преференциални режима общо на 176 държави и територии, докато Япония на 155 и САЩ на 133. При прилагането на най-либералния режим, този за най-слабо развитите страни, географският обхват на ЕС отново е най-голям – 50 страни и територии, докато при Япония са 47, а при САЩ – 37.

– *ЕС е начело и по дълбочината на преференциите*. Общият режим на схемата за ОСП на Европейския съюз обхваща почти всички тарифни позиции, като при 7200 се предвижда нулево мито. При САЩ нулево мито е предвидено само за 4650 позиции, а при Япония – за 3450. Единствен Европейският съюз предвижда за най-слабо развитите страни практически безмитен внос за всички стоки, като изключението от това правило е оръжието и то има по-скоро символичен, отколкото реален характер. Япония е запазила някои мита за тази група държави, макар и в намален размер, а САЩ са ограничили специалните си преференции за най-слабо развитите страни само до известно разширяване на обхвата на безмитния внос, без обаче той да достига, даже и за тази група страни, обхвата, който има общият режим в схемата на ЕС.

– *Най-същественото предимство, което има ЕС, е обаче в достигнатата диференциация на преференциите в съответствие с концепцията за глобално устойчиво развитие*. ЕС изхожда и от трите аспекта на устойчивото развитие – икономическия, социалния и екологичния. При Япония тази диференциация е единствено на основата на доходите, т.е. като се отчита само икономическият аспект на устойчивото развитие, и затова имаме само един специален режим за групата на най-слабо развитите страни. При САЩ има главно диференциация по икономически признак – чрез режима за икономически най-изостаналите страни и чрез специалния режим за Африка на юг от Сахара. Може да се каже, че има и известна диференциация по социален признак, но тя е силно преплетена с други аспекти на търговската политика, насочени към защита на националните икономически интереси. В Закона за търговията и митническата тарифа от 1984 г. е записано, че САЩ могат да предоставят на една страна правото да ползва общия режим на схемата за ОСП само ако защитава интелектуалната собственост, основните трудови права, не нарушава правата на инвеститорите, съобразява се с международния арбитраж, не въвежда ограничителни практики по отношение на вноса на стоки и услуги от САЩ.²¹ В по-късни актове на Конгреса вече са добавени и други условия, засилващи социалната насоченост – страната-бенефициент трябва

²¹ Става въпрос за „The Trade and Tariff Act of 1984“. По-късно трудовите права са конкретизирани – правото на асоцииране, правото на колективно договаряне, забраната на принудителния труд, въвеждането на минимална възраст за наемане на работа, справедливо минимално възнаграждение, размер на работното време, здравословни условия за труд. Любопитно е, че САЩ изискват от развиващите се страни да спазват стандартите на МОТ, докато в същото време не са ратифицирали Конвенция за минималната възраст за наемане на работа на деца (№ 138), Конвенция относно равното заплащане на мъжете и жените работници за еднаква по стойност работа (№ 100), Конвенция относно свободата на сдруженията и защитата на правото да организираш (№ 87) и други основополагащи конвенции на МОТ.

ва да е в процес на установяване на пазарна икономика, където се защитава частната собственост, трябва да има правова държава и политически плюрализъм, да се спазват основните права на човека, да се води борба с корупцията и т. нат.²² Но и в последните схеми на ОСП на САЩ все още отсъства екологичният аспект на устойчивото развитие.²³

2. Друг извод, който може да се направи, е, че ЕС засилва обхвата и дълбочината на своите преференции с всяка нова схема за ОСП. Предоставяното при общия режим на предишната схема на ЕС за ОСП намаление с 20% на тарифните ставки спрямо РНОН е било по-слаба преференция от сегашното намаление на митата с 3,5 процентни пункта. При средно мито от 10% – 15% за „чувствителните“ стоки намалението от 20% би било 2 – 3 процентни пункта, а сега то е 3,5 процентни пункта. Това е потвърждение на волята на ЕС реално да тласка напред процеса на глобална тарифна либерализация.

3. Могат да се отправят и някои забележки към схемата. Както вече бе споменато в предишната глава, при критичния анализ на критериите за определяне на дадена страна като най-слабо развита може да се направи забележката, че едва ли е обосновано от режима ОСП+ да се изключват големите държави като Индия, Пакистан, Индонезия и др., ако те спазват съответните изисквания и ограничения, свързани с устойчивото развитие и продуктовото удостоверяване. Премахването на ограничението за размер на икономиката при режима „ОСП+“ би било силен търговско-политически жест от страна на ЕС в хода на преговорите по Кръга Доха, без това да доведе до някакви съществени икономически загуби за ЕС от намалените митнически приходи, тъй като продуктовото удостоверяване ще изключи от кръга на нулевото обмитяване по-големите обеми от преференциалния внос от тези големи икономики.²⁴

4. Може да се отбележи като критична забележка и все още слабата роля на Европейския парламент и на националните парламенти на държавите-членки в провеждането на тези аспекти на търговската политика на ЕС, които непосредствено са свързани с политиката на развитието. Това е един от аспектите на „дефицита на демократичност“ в институционалната система на ЕС, който се очаква да намалее (но не и напълно да изчезне) след влизането в сила на новия Лисабонски договор. Доминирането на Комисията в тази област създава условия за известна инертност и консерватизъм. Не случайно от 1997 г. насам само три държави са били изключени от схемата за ОСП – Южна Корея, Сингапур и Хонконг, и само 15 държави са били удостоени с режима „ОСП+“.

5. Все още на ОСП се гледа главно като на инструмент за подпомагане на най-слабо развитите държави, т.е. на групата страни, попадащи в рамките на

²² Generalized System of Preferences, Handbook on the Scheme of the United States of America... p. 13.

²³ Не трябва да се забравя, че САЩ все още не са ратифицирали Конвенцията за биологичното разнообразие, Протокол от Картагена за биологичната сигурност, Протокол от Киото към Рамковата конвенция на ООН по промяната в климата.

²⁴ Виж по този въпрос също Reinhardt, *The Perversity of Preferences: The Generalized System of Preferences and Developing Country Trade Policies, 1976–2000*; World Bank Policy Research Working Paper 2955, 2003; Switzer, S., *Environmental Protection and the Generalized System Of Preferences: A legal and Appropriate Linkage?* in *International and Comparative Law Quarterly*, vol. 57, January 2008, pp 113 – 147.

Споразумението от Котону (страните от Африка на юг от Сахара), докато има известно пренебрегване на азиатското направление на ОТП, което играе все по-важна роля в процеса на глобализация и би могло по-активно да се включи в режимите „ОСП+“ и „ОСП++“.

6. Като допълнение към по-горната забележка може да се изтъкне и отрицателното въздействие, което има върху търговските отношения на ЕС с големите азиатски държави намаляването на ограничението при продуктовия подбор за удостоверяване на преференциален статут от 25%, както е било при предишната схема за ОСП (2002 – 2005 г.), на 15%, както е при сега действащата схема. Това изменение води до намаляване на преференциите главно за азиатските икономики, които имат като правило по-големи размери от африканските и централно-американските.

7. Може да се изтъкне като препоръка към съставянето и управлението на ОСП на ЕС и по-активното използване на опита, натрупан от САЩ, при защитата на собствените търговско-икономически интереси, по-специално за подобряване на достъпа на американските стоки до съответните пазари на развиващите се страни. Това, разбира се, трябва да става, без да се накърнява основната цел на ОТП на ЕС – диференциация на преференциите с цел подкрепата на глобалното устойчиво развитие.

4.2. РАЗВИТИЕ НА ВЪНШНИТЕ ИНСТРУМЕНТИ (НА ПРИМЕРА НА АРБИТРАЖА НА СТО)

Важна роля в реализацията на общата търговска политика на ЕС заема използването на външните за Съюза инструменти. Европейският съюз активно използва редица глобални търговско-икономически организации, част от които бяха вече посочени в началото на тази глава, като УНКТАД, УНИДО, ОИСР, Световната банка и др. Те всичките в една или друга степен се използват за прокарването на новите елементи в търговската политика, свързани с глобализацията. От гледна точка обаче както на обхвата, така и на дълбочината на въздействието, което се постига чрез един или друг външен инструмент, то безспорно най-голямо е значението за ОТП на ЕС на Световната търговска организация.

Държавите-членки на ЕС са свързани със създаването и функционирането на системата ГАТТ – СТО още от самото ѝ начало. Това е така, защото търговската либерализация, която е залегнала в основата на ГАТТ и по-късно на СТО, е и в основата на европейската интеграция, която преди всичко премахва митата в търговията между европейските държави. При свикването по инициатива на САЩ на първите многостранни тарифни преговори през 1946 г. в тях участват едва двадесетина държави, тъй като по това време победените във войната страни все още са изключени от пълноценен международен живот. На масата на преговорите са били обаче следните държави, които сега са членки на ЕС: Франция, Белгия, Холандия, Люксембург (4 от 6-те по-късни основателки на ЕИО), Великобритания, Австрия и Чехословакия (от 1.1.1993 г. – Чехия и Словакия). Тези европейски държави са и сред държавите, подписали Общото споразумение за митата и търговията, известно със съкращението ГАТТ.

През целия период на по-нататъшното развитие на ГАТТ – СТО Европейската икономическа общност (по-късно Европейската общност) и държавите-членки

на тази общност (сега на ЕС) неотменно са били в авангарда на усилията за разширяване не само на географския, но и на тематичния обхват на глобалната търговска организация. С всеки кръг от многостранните търговски преговори расте обхватът и тежестта на ГАТТ – СТО по тези две направления, расте и въздействието на държавите-членки на ЕИО (ЕС), както и на самата общност. Като признание за тази изключителна роля, фиксирана и в таблицата по-долу, Европейската общност получава статута на равноправен член на Световната търговска организация при нейното възникване от 1.1.1995 г. По този начин Европейският съюз сега е представен в СТО със своите 27 държави-членки и с Европейската общност като отделен равноправен член. В официалните документи и в търговската статистика навсякъде се отдава изключително внимание на специалния и уникален статут, който притежава Европейската общност. За особеното влияние на ЕС в СТО говори и фактът, че генерален директор на СТО от 2005 до 2010 г. е Паскал Лами (Pascal Lamy), който е бил съветник на Жак Делор, инициатора на новата фаза на европейската интеграция, довела до създаването на единния вътрешен пазар. Лами е бил и член на Европейската комисия до 2004 г., отговарящ там за търговската политика. Той е човекът, който най-успешно би пренесъл опита на европейската интеграция при премахването на бариерите пред търговията от регионален в глобален мащаб.

Най-добре голямото значение на ЕС (ЕИО) за утвърждаването на системата от глобални договорености ГАТТ – СТО може да се проследи, като се направи паралел между растящите по географски и тематичен обхват многостранни търговски преговори под егидата на ГАТТ – СТО и растящата ангажираност на ЕС (ЕИО) в тези преговори.

Таблица 53. Разширение на обхвата на многостранните търговски преговори и на участието в тях на ЕС

Година	Название	Общо участие Сфери на реализация	Участие на ЕС (ЕИО) Роля на ЕС (ЕИО)
1947 – 1948	Женева раунд	23 <u>Мита</u> . Намалени са 45 000 позиции.	0 ЕИО не играе роля.
1949 г.	Енеси раунд Annecy, France	13 <u>Мита</u> . Намалени са 5000 позиции.	0 ЕИО не играе роля
1951 г.	Торки раунд Torquay, England	38 <u>Мита</u> . Намалени са 8700 позиции.	0 ЕИО не играе роля
1956 г.	Женева раунд	26 <u>Мита</u> . Редукция със стойност 2,5 млрд. дол. годишно.	6 ¹ ЕИО не играе роля, но известна роля играе ЕОБС ²

1960 – 1962 г.	Дилън раунд	<p>26 Мита. Средното ефективно мито при промишлените стоки пада на около 12%. Редукция със стойност 5,0 млрд. дол. годишно.</p>	<p>6 ЕИО играе слаба роля, защото не е завършен митническият съюз</p>
1963 – 1967 г.	Кенеди раунд	<p>62 Мита. Стойност на редукцията – 40 млрд. дол. годишно Нелоялни търговски практики. Дефиниция на дъмпинга и допустимост на антидъмпингови мерки (първи антидъмпингов кодекс)</p>	<p>6 ЕИО играе слаба роля, защото не е завършен митническият съюз</p>
1973 – 1979 г.	Токио раунд	<p>102 Мита. Средното ефективно мито при промишлените стоки пада на около 5%. Количествени ограничения. Обявени са за неприемливи. Правила за импортните лицензии. Митническа облагаема стойност. Единни правила. Нелоялни търговски практики. Правила за антидъмпингови защитни мерки (втори антидъмпингов кодекс). Субсидии. Приемливи и неприемливи субсидии. Обществени поръчки. Подготовка за въвеждане на национален режим. Технически бариери. Национален режим – Кодекс за стандартите. Отраслови споразумения. Телешкото месо, млечните продукти, граждански самолети.</p>	<p>9 ЕИО играе средна роля</p>
1986 – 1994 г.	Уругвай раунд	<p>123 Мита. ГАТТ 94, нулеви мита за редица промишлени стоки. Услуги. ГАТС – подобряване на достъпа до пазарите. Търговски спорове. Орган за решаване на спорове към СТО. Интелектуална собственост. ТРИПС – глобални минимални стандарти за защита. Търговия и инвестиции. ТРИПС – недопустими ограничителни мерки Нелоялни търговски практики. Дефинира се антидъмпинговата процедура. Технически бариери пред търговията. Първо споразумение за тяхното ограничаване.</p>	<p>11 ЕИО играе силна роля</p>

	<p>Отраслови споразумения. По текста и облеклото, селското стопанство и др.</p> <p>Мерки по облекчаване на търговията. Споразумение по санитарните и фитосанитарните мерки, митническата облагаема стойност, контрола на стоките при експорта и др.</p>	
--	---	--

Пояснения: 1 – това са държавите-членки на ЕОВС

2 – ЕОВС – Европейска общност за въглища и стомана, действа от 23 юли 1952 г. до същата дата 2002 г.

Съставено по: данни от СТО

Разширението на географския обхват и особено на тематичния обхват на многостранните търговски преговори става паралелно на нарастването на ролята на ЕС (ЕИО) в тези преговори. Най-големите успехи ГАТТ – СТО постигат на последните три кръга (раунда) от преговорите и най-вече на последния от тях – Уругвай раунд. Именно на тези кръгове започва да се изяснява и Европейската общност, като по време на Уругвайския кръг вече може определено да се каже, че Общността играе много силна роля за успешното приключване на преговорите и подписването на неவிждано дотогава количество споразумения, свързани с глобалната търговия.

Но не само ЕК (ЕИО) влияе на СТО, а и в обратното направление също има силно въздействие. ГАТТ и по-късно СТО влияят на ЕС (ЕИО) по редица направления, сред които могат да се открият следните три основни направления: чрез многостранните търговски преговори постепенно се разширява тематичният обхват на Общата търговска политика, което води и до засилване на наднационалните елементи в европейската интеграция²⁵; чрез регулирането от страна на СТО на регионалните търговски споразумения (РТС) и чрез дейността на Комитета по РТС се въздейства върху регулационната система на ЕС²⁶ и най-вече чрез механизма на СТО за решаване на търговските спорове, който пряко засяга мерките срещу порочни търговски практики и в по-широк план цялото европейско законодателство.

Развитие с помощта на ЕС на Арбитража на ГАТТ – СТО

Сегашната система за решаване на търговски спорове е създадена като част от Споразумението за създаване на СТО, постигнато по време на Уругвайския кръг от многостранни търговски преговори. Правната база за дейността на Арбитража се съдържа в Приложение № 2 към основното споразумение и носи заглавието „Споразумението за правилата и процедурите за уреждане на спорове“.²⁷ Трябва обаче да се има предвид, че тази система е плод на полувековната положителна, но и отрицателна практика, свързана с арбитражните дела под егидата на ГАТТ 1947. Ето защо, за да се разбере сегашната система и особено нейните положителни

²⁵ Този въпрос вече бе разгледан в параграфа за вътрешните предпоставки за засилването на глобалното направление в Общата търговска политика.

²⁶ Виж по този въпрос Маринов, В. и колектив, Европейска икономическа интеграция, С., изд. „Стопанство“, С., 2003.

²⁷ Understanding on Rules and Procedures Governing the Settlement of Disputes, („Dispute Settlement Understanding“ or „DSU“), <http://www.worldtradelaw.net/uragreements/dsu.pdf>.

предимства, е необходимо да се разгледа предисторията ѝ по време на предишното споразумение ГАТТ и съответно в рамките на тогавашния Секретариат на ГАТТ.

Първият търговски арбитраж под егидата на ГАТТ датира от м. август 1948 г.²⁸, последният от август 1994 г.²⁹ За периода от 46 години между тези две арбитражни решения през арбитража на ГАТТ са преминали общо 103 дела, или средно по 2,2 на година. За сравнение през Арбитража на СТО за период от само 12 години – между 1.1.1995 г. и 1.1.2008 г., са преминали 369 дела, или по 28,4 дела на година!

Арбитражът под егидата на ГАТТ 1947 се е основавал на текстове в самото споразумение, по-точно на чл. XXII и XXIII. Фундаменталното правило, записано в чл. XXIII, т.2, гласи, че споровете между отделни страни по Споразумението ГАТТ ще се решават съвместно от всички страни по споразумението. Инициативата за приемането на решението е принадлежала на председателя на Съвета на ГАТТ, а решенията са се взимали с единодушие, каквато е била обикновената практика в рамките на това споразумение. По този начин и провинилата се страна е трябвало да се съгласи с предложеното решение.³⁰ На един по-късен етап при разглеждането на всеки търговски спор се оформя отделна работна група, която включва всички заинтересовани страни, включително ищеца и ответника. Тази работна група приема съответния проект на решение на Съвета на ГАТТ, което се предоставя на председателя на Съвета. Решението на работната група се приема с консенсус и това практически гарантира, че и решението на Съвета на ГАТТ ще се приеме по същия начин. На следващия етап от развитието на механизма за решаване на споровете вече се появяват специалните арбитражни състави (panels). Съставите включват по 3 или 5 арбитражи, които са неутрални експерти, но са одобрени от ответника и ищеца, както е прието във всеки арбитражен съд. Арбитражният състав е подготвял своя експертен доклад, който на този етап не е имал още правна сила. Докладът е залягал в основата на решението на Съвета на ГАТТ, но това не е било задължително, а е било единствено признание за компетентността на съответните експерти. Едва след приемането с консенсус на съответното решение на Съвета на ГАТТ изводите на експертите са придобивали правна сила и са ставали задължителни и за ответника, който всъщност е трябвало да ги приеме още при гласуването в Съвета. С годините практиката на тези арбитражни състави се превръща в един вид кодекс за провеждане на арбитражните слушания. Важно значение в този постъпателен процес изиграват и някои договорености между държавите-членки на ГАТТ.³¹

Както може и да се очаква, основната слабост на арбитражната процедура в рамките на ГАТТ 1947 е необходимостта и двете заинтересовани страни – ищецът и ответникът, да се съгласят с решението на работната група или в по-късен етап с решението на арбитражния състав. Консенсусът е бил необходим и за стартирането на арбитражната процедура и навярно това е основната причина за почти поло-

²⁸ http://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/48contax.wpf

²⁹ http://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/94tobaco.wpf

³⁰ <http://www.worldtradelaw.net/uragreements/gatt.pdf>

³¹ Става въпрос за: Решението на Съвета на ГАТТ от 5 април 1966 относно процедурата за прилагане на член XXIII на ГАТТ; Споразумението между държавите-членки относно уреждането на споровете, съдържащо се в Декларацията на министрите от 29.11.1982 г.; Решението на Съвета на ГАТТ от 30.11.1984 г. относно уреждането на спорове – http://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/dispu_e.htm

вин век да са проведени само около 100 арбитражни дела. Този подход към арбитража се обозначава като „позитивен консенсус“. Често самото право на вето води до отказ от започване на дело, а ако то се започне, следват безкрайни уговорки по крайното решение. Ето защо този подход е не само трудно осъществим, но и доста трамвав, отнемаш много време за търсене на дипломатични формулировки и убеждаване на заинтересованите страни в добронамереността на експертните становища. Ето защо е даже учудващо, че все пак е било възможно да се приемат 102 арбитражни решения с тази арбитражна процедура. Като особено негативен се счита опитът на ГАТТ в това направление, натрупан през 1980-те години.

Друг съществен недостатък на предишната арбитражна система се е състоял в това, че е липсвала ясна договорна възможност провинилата се страна да бъде санкционирана, за да се стигне до реално отстраняване на порочната търговска практика. Арбитражното решение на ГАТТ се е считало за правно обвързващо, но неговото нарушаване не е водило до правни последици.

Новата арбитражна система, създадена през Уругвайския кръг от преговори, съдържа редица важни и принципно нови решения:

– Стартирането на арбитражната процедура вече става автоматично, т.е. не е необходимо съгласието на засегнатите страни и преди всичко на ответника, както бе при арбитража на ГАТТ. Това води до рязко нарастване на броя на арбитражните дела и дава шанс и на по-слабите участници в СТО, главно малки развиващи се страни, да защитават успешно своите интереси и срещу най-силните глобални търговски сили.

– На мястото на позитивния консенсус при приемането на арбитражните решения от Съвета на ГАТТ сега се въвежда т. нар. негативен консенсус, т.е. за да не се приеме дадено решение, предложено от Арбитража, респективно на Апелативния орган, против това решение трябва да се обяви не само ответникът, но той трябва да убеди в своята правота и всички останали членове на Органа за решаване на спорове на СТО, включително и ищеца. Една наистина непосилна задача.

– Създават се правни възможности за налагане на санкции на провинилата се страна. Те трябва обаче да са пропорционални на нанесените щети. При това санкциите могат да се въведат не само в тази област, където е нанесена щетата, но и в някоя друга област, все пак в рамките на същото споразумение на СТО. Например ако щетата за ищеца е възникнала в търговията с хранителни стоки, то не пречи след съответното решение на Арбитража на СТО и одобрението на Органа за решаване на спорове на СТО законната ответна търговска санкция на ищеца да бъде въведена например при търговията с метали. Това обаче става в рамките на ГАТТ 1994. Този подход широко се практикува и от Европейския съюз, както и от САЩ. Целта е търговската санкция да има ефикасно въздействие.

– Подписаното в рамките на Уругвайския кръг от многостранни търговски преговори на споразумението по търговските спорове създава една нова, прецизна процедурна рамка за провеждането на арбитражните дела, нещо, което е липсвало в ГАТТ 1947 и сериозно е пречело тогава за навременното приключване на арбитражните дела. Въвеждането на новите по-строги изисквания за времетраенето на отделните етапи на арбитражната процедура става с активното участие на Европейската общност, която е сред най-ангажираните участници в дебатите по този въпрос по време на Уругвайския кръг от преговори. Особено полезни са инициативите на такива държави с подчертани арбитражни традиции като Франция и Великобритания.

Таблица 54. Етапите на арбитражната процедура на СТО

Етапи (без обжалване)	Срок (месеци)	Етапи (с обжалване)	Срок (месеци)
Консултации и посредничество за уреждане на спора без арбитражно дело	2,0	Консултации и посредничество за уреждане на спора без арбитражно дело	2,0
Определяне на арбитражите и насрочване на делото	1,5	Определяне на арбитражите и насрочване на делото	1,5
Заседания на Арбитража на СТО и приемане на доклад, връчване на доклада на засегнатите страни	6,0	Заседания на Арбитража на СТО и приемане на доклад, връчване на доклада на засегнатите страни	6,0
Предоставяне на арбитражното решение на всички членове на СТО	0,8	Обжалване, заседания на Апелативния орган, връчване на апелативния доклад на засегнатите страни и на Органа за решаване на спорове	3,0
Органът за решаване на спорове на СТО приема или отхвърля доклада	2,0	Предоставяне на арбитражното решение и на апелативното решение на всички членове на СТО	0,8
Общо	12,3	Органът за решаване на спорове на СТО приема или отхвърля доклада	2,0
		Общо	15,3

Съставена по данни на СТО.

Както личи от таблицата, европейската линия на сериозно затягане на дисциплината е довела до значителна ефективност на арбитражната процедура. 28,4 арбитража годишно е наистина добро постижение за СТО и то се дължи не на последно място и на усилията на Европейската общност и съответно на Европейската комисия максимално да ускорява делата с нейно участие.

– Въвежда се втора инстанция за разглеждане на арбитражните дела – Апелативният орган на СТО. Това прави процеса по-демократичен и налагането на санкции на провинилите се страни правно по-обосновано. Апелативният орган като правило работи много ефикасно и се справя в определения срок да предостави своя апелативен доклад. За тази ефикасна работа спомага и фактът, че той има постоянен 7-членен състав от опитни експерти, които имат 4-годишен мандат.

– Въвежда се възможността на всеки етап от арбитражната процедура, не само преди да е стартирало делото, процедурата да бъде прекратена на базата на споразумение между спорещите страни. Това е една практика, която, както вече бе споменато, особено широко се използва именно от Европейската общност и най-вече в нейните арбитражни спорове със Съединените щати. Така например за периода 2000 – 2007 г. от общо 15 случая, в които Европейската общност е поставила въпроса за нарушения на международните договорености от страна на САЩ, в 6

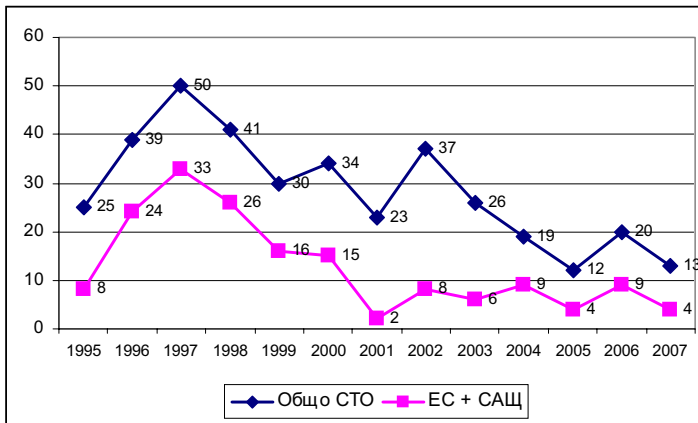
случая, или в 40% от случаите, е имало двустранни консултации ЕО – САЩ и арбитражната процедура е била прекратена, без да се стигне до арбитражно дело.³²

Общи тенденции в арбитражната практика на СТО

Създаването на действена арбитражна система в рамките на СТО се посреща изключително благоприятно от членовете на тази организация, в това число и от ЕС. След продължителен период на застой в арбитражната практика, който особено се проявява през 1980-те години, през първите години след приемането на новите арбитражни правила СТО буквално е засипана от заявки за прилагане на новата арбитражна процедура. За периода 1995 – 1997 Органът за решаване на спорове на СТО дава ход на 114 арбитражни процедури, което е повече от броя на арбитражните дела, гледани в рамките на ГАТТ 1947 в течение на почти половин век. През периода 1997 – 1999 г. се наблюдава известен спад на започнатите арбитражни процедури, което е естествено след пика през 1997 г. По-нататък следват някои колебания, като тенденцията е към намаляване на средния брой арбитражни процедури на година, като през последните няколко години (периода 2005 – 2008) средногодишният брой на стартираните арбитражни процедури се стабилизира на 10 – 15.

През целия период на съществуване на СТО, от 1995 г. насам, се наблюдава голямата зависимост на средногодишния брой на арбитражните процедури от активността основно на две глобални търговски сили – ЕС и САЩ. Тази зависимост личи и от графика 48 по-долу.

Графика 48. Динамика на броя на арбитражните процедури на СТО и на ЕС + САЩ по години (1995 – 2007)

Съставено по данни на СТО

От графиката се вижда, че през последните години намалява средногодишният брой на стартираните арбитражни процедури. Каква е причината и свързана ли е тя и с ЕС? Действително като най-силен фактор за намаляването на стартираните арбитражни процедури може да се изтъкне намаляващият брой на про-

³² http://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/dispu_by_country_e.htm

цедурите, стартирани от ЕС и от САЩ като ищци. Докато през 1996 г. ЕС + САЩ заедно са стартирали 24 арбитражни процедури и това тогава се е равнявало на 62% от всички процедури, или почти на 2/3 от процедурите, то през 2007 г. общият брой на арбитражните процедури, стартирани от тези две глобални търговски сили, е само 4 и това се равнява вече на 31% от всички процедури, или на помалко от 1/3. За целия разглеждан период 1995 – 2007 г. на ЕС + САЩ са се падали 44% от стартираните арбитражни процедури в СТО. Коефициентът на корелация между двата динамични реда – общия брой на стартираните процедури и тези на ЕС + САЩ за периода 1995 – 2007 г. е много висок – 0,86.

Съкращаването на дела на ЕС + САЩ в дейността на Арбитража на СТО има своята обективна причина – това е засилването на превантивната дейност в търговско-икономическите отношения между тези две сили, така че да се стига все по-рядко до необходимостта от използване на арбитражната процедура на СТО. Същевременно се увеличава делът на развиващите се страни в арбитражната практика на СТО. За това допринасят, от една страна, нарасналата квалификация на съответните експертни кадри в тези страни и от друга, приемането в СТО от началото на 2002 г. на Китай, най-голямата развиваща се страна. Така, постепенно, от орган за решаване на търговски спорове главно между развитите страни, какъвто е бил през 1990-те години, Арбитражът на СТО се превръща в орган за защита на търговските интереси на всички – и на развитите, и на развиващите се икономики.

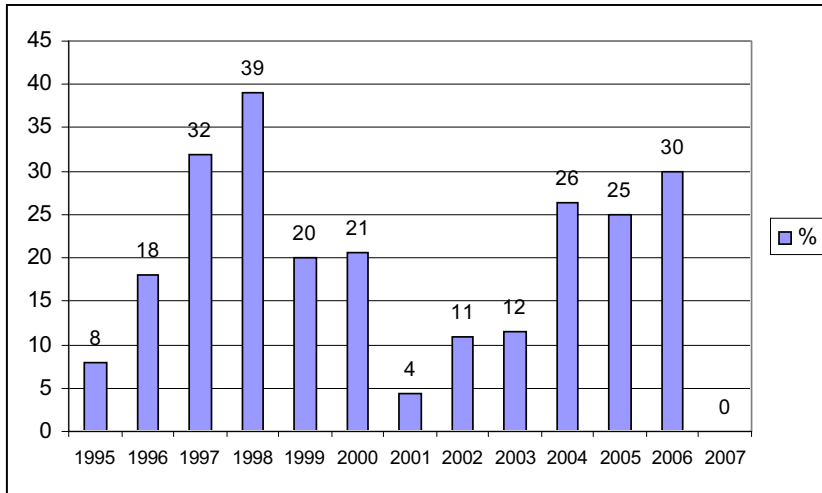
Необходимо е да се отбележи, че Европейският съюз насърчава една такава тенденция на по-активно включване на развиващите се страни в арбитражната процедура на СТО. Запознаването с дейността на Арбитража на СТО и обучението на съответните специалисти, които да могат да го използват при търговски спорове, е един от важните аспекти на техническа помощ, който присъства в споразуменията за партньорства на ЕС с развиващите се страни. За съжаление обаче именно държавите от АКТ, с които ЕС поддържа специални търговско-икономически отношения, все още са твърде пасивни при използването на Арбитража на СТО. За целия разглеждан период от дейността на Арбитража на СТО по инициатива на страни от АКТ са били стартирани само 2 единствени арбитражни процедури на СТО.³³ Това говори, че е необходимо Европейската комисия да обърне още по-голяма внимание при оказването на техническа помощ на Страните от АКТ именно в търговската област и по-специално за да могат те да защитават своите търговски интереси чрез глобалния арбитражен механизъм.

ЕС в арбитражната практика на СТО

Както вече бе отбелязано, ЕС е сред най-активните при използването на Арбитража на СТО. За периода 1995 – 2007 г. общо са били стартирани по инициатива на ЕС (ЕО) 76 арбитражни процедури, което представлява 21% от всички процедури. Делът на ЕС в стартираните арбитражни процедури по години е показан на графиката по-долу.

³³ Едната процедура е стартирана по инициатива на ЮАР, а другата на Тринидад и Тобаго. Даже такава голяма държава като Нигерия не е инициирала нито една арбитражна процедура на СТО. Виж: http://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/dispu_by_country_e.htm

Графика 49. Дял на ЕС в общия брой на арбитражните процедури

Изчислено по данни на СТО

В отделни години ЕС има доминиращо значение за дейността на Арбитража на СТО – това са годините 1997 – 1998 г. и 2004 – 2006 г. В други периоди обаче значението на ЕС е твърде слабо (1995 г., 2001 – 2003 г. и 2007 г.). При това се наблюдава интересна цикличност от 6 години – долните точки в активността на ЕС в Арбитража на СТО са точно през 6 години – 1995 г., 2001 г. и 2007 г. Може да се предположи, че тези спадове в активността на Европейската комисия са свързани с нейната мандатност и с необходимостта да се натрупа известен опит, преди да се постигне по-голяма активност в областта на търговската политика. Разбира се, този фактор се наслагва върху редица други фактори, част от които имат закономерен характер, като например състоянието на конюнктурата през съответната година, други могат да имат и случаен характер. Освен това не бива да се забравя и за отбелязаната вече по-горе тенденция на намаляване на дела в арбитражните процедури на СТО на развитите страни за сметка на развиващите се.

Заслужава да се отбележи също така, че коефициентът на корелацията между динамичния ред, представляващ стартираните арбитражни процедури на СТО по години от всички държави-членки, и динамичния ред, представляващ стартираните арбитражни процедури по години само от ЕС, е равен на 0,79. Този резултат е значително по-нисък от коефициента на корелация между стартираните арбитражни процедури на СТО по години и тези на ЕС + САЩ (0,86). Този факт е още едно доказателство, че САЩ доминират в арбитражната дейност на СТО, изпреварвайки по значение ЕС.

Очаквано развитие на географското разпределение на арбитражните процедури, инициирани от ЕС

Първата закономерност, която може да се отбележи при анализа на географското разпределение на арбитражните процедури, инициирани от ЕС, е, че те са концентрирани върху една относително малка група държави. Общо за

периода 1995 – 2008 г. такива процедури са започнати от ЕС само срещу 14 държави.

Географската концентрация се допълва от още няколко други закономерности. Както вече бе отбелязано, между 2/3 и 1/3 от всичките арбитражни процедури на СТО са по инициатива на двете основни глобални търговски сили – САЩ и ЕС. Ето защо не е случайно, че и в географската структура на арбитражните процедури, инициирани от ЕС (ЕО), с голяма преднина лидират Съединените щати. От таблицата по-долу че вижда, че на тях са се падали 40% от инициирани-те от ЕО арбитражни процедури.

Таблица 55. Разпределение по континенти и страни на арбитражните процедури, инициирани от ЕС (ЕО)

	1995 – 1999	2000 – 2004	2005 – 2007	2008*	1995 – 2008	1995 – 2008 %
Северна Америка						
	20	14	5	0	39	50
САЩ	16	12	3		31	40
Канада	3	1	1		5	6
Мексико	1	1	1		3	4
Южна Америка						
	10	2	2	0	14	18
Бразилия	3	0	1		4	5
Аржентина	5	1	1		7	9
Чили	2	1	0		3	4
Азия						
	17	3	2	2	24	31
Япония	6	0	0		6	8
Китай	0	0	1	1	2	3
Индия	6	2	1		9	12
Други	5	1	0	1	7	8
Австралия						
	0	1	0		1	1
Общо	47	20	9	2	78	100

Източник: По данни на СТО

Пояснения: Данните за 2008 г. са само за първото полугодие

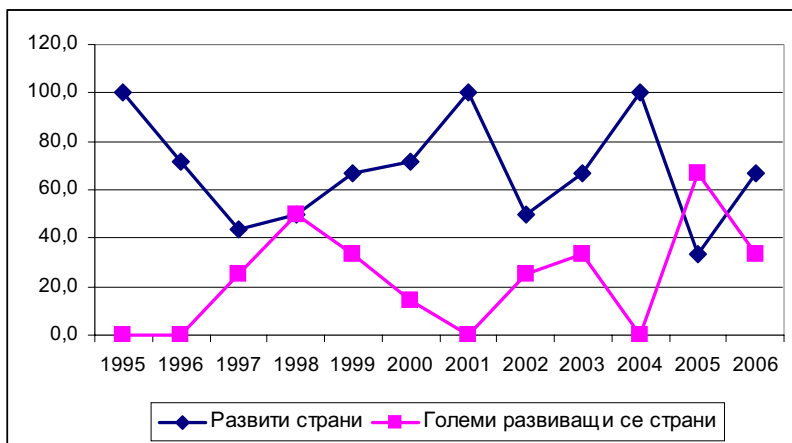
Какви са другите основни закономерности, които могат да се формулират на базата на данните в таблица 55? Естествено не може да има арбитражни процедури на ЕО, насочени срещу държави-членки на ЕС, както и срещу държави-членки на Европейското икономическо пространство и срещу Швейцария, с които има подписани съответните споразумения. Няма арбитражни процедури на ЕС и срещу асоциираните страни от Централна и Източна Европа, както и срещу Страните от АКТ. Спрямо първите това се наблюдава както в периода на тяхното асоцииране,

така и на един по-късен етап, когато те са страни-кандидатки за членство в ЕС. Това е така не толкова защото не е имало порочни търговски практики на тези страни по отношение на ЕС, които са заслужавали намесата на Европейската комисия³⁴, а по-скоро защото автономните мерки и директните контакти по линия на Съветите за асоцииране между ЕС и асоциираните страни имат по-бързо действие и очевидно са били по-ефикасни от арбитражните процедури на СТО.

От таблицата ясно личи, че основните претенции на ЕС през периода 1995 – 2007 г., освен към САЩ, са били насочени и към другите развити държави. Общо на държавите-членки на ОИСР, в таблицата това са 5 държави – САЩ, Канада, Мексико, Япония и Австралия, се падат 59% от инициираните от ЕО арбитражни процедури.

Другата група държави, към които ЕС е имал претенции, довели до значителен брой арбитражни процедури, са големите развиващи се държави от Латинска Америка и Азия. Интерес представлява сравняването на динамиката на двата дяла, на развитите държави и на големите развиващи се държави, в арбитражните процедури на ЕС (виж графиката по-долу).

Графика 50. Дял на развитите страни и на големите развиващи се страни в общия брой арбитражни процедури, инициирани от ЕС (%)

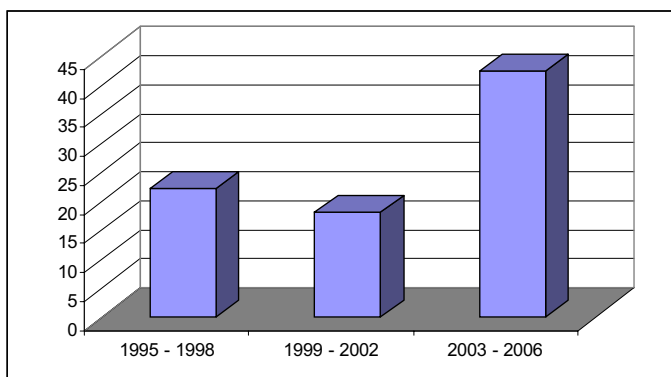
Пояснения: Групата на развитите държави включва САЩ, Канада, Япония и Австралия. Групата на големите развиващи се държави – Китай, Индия, Бразилия, Мексико и Аржентина.

Изчисленията са направени по данни на СТО.

³⁴ За наличието на търговски практики у асоциираните страни, които са предизвикали недоволството на Европейската комисия, говори фактът, че редица антидъмпингови защитни мерки са били насочени срещу фирми от тези страни, включително и от България. Даже през 2000-та година от общо 31 стартирали антидъмпингови процедури на ЕС на европейските асоциирани страни, заедно с Турция, са се падали 9, или 29% – виж. Anti-dumping, Anti-subsidy, Statistics covering, The Year 2000, Annex B, European Commission, January 2001.

През 2005 г. за първи път делът на големите развиващи се страни чувствително изпреварва този на развитите страни. През 2006 г. имаме отново известен регрес и ситуацията е приблизително такава, каквата е била през 1999 г. Ако сравним обаче средните величини на дяловете на големите развиващи се страни през трите последователни 4-годишни периода (виж графика 51), ще видим, че последният четиригодишен период бележи, изглежда, действително началото на ново явление. То се изразява в превръщането на Арбитража на СТО във важен инструмент на търговските отношения на ЕС именно с големите развиващи се страни – Китай, Индия, Бразилия, но също така и Пакистан, Индонезия и др. Можем да очакваме, че тази тенденция не само ще се запази през следващите години, но и ще се засили. Освен данните, посочени в графиките, основание за това ни дава и динамиката на търговските отношения на ЕС с Китай, който е страна-член на СТО едва от 11 декември 2001 г.

Графика 51. Дял на големите развиващи се страни в общия брой арбитражни процедури, инициирани от ЕС (%)

Изчислено по данни от СТО.

Особено внимание заслужават перспективите за използване на Арбитража на СТО срещу порочни търговски практики, прилагани от Китай. Това засяга най-вече споразуменията ГАТС и ТРИМС. Не случайно двата арбитражни спора на ЕС с Китай, възникнали през периода 2006 – 2008 г., са именно по прилагането от Китай на тези две споразумения.³⁵ Може с увереност да се предположи, че в контекста на развитието на търговско-икономическите отношения на ЕС с Китай ролята на Арбитража на СТО през следващите години ще се засили.

Очаквано развитие на тематичната насоченост на арбитражните процедури, инициирани от ЕС

Тематичната насоченост на арбитражните процедури, инициирани от ЕС, се доминира от четири кръга от проблеми, които имат дял по-голям от 10% от общия брой инициирани процедури. Това са: прилагането на антидъмпинговите мерки, на антисубсидийните мерки, борбата с количествените ограничения и не-

³⁵ http://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/dispu_by_country_e.htm

спазването на поетите ангажименти при редуциите на мита. Значителен е делът и на спорните въпроси, свързани с прилагането спрямо ЕС на незаконни санкции, най-вече тогава, когато те са въведени без съответното решение на Арбитража на СТО или когато са останали да действат и след като ЕС е изпълнил своите задължения, произтичащи от съответното решение на Арбитража на СТО.

Таблица 56. Тематична структура на арбитражните процедури на СТО, иницирани от ЕС (ЕО)

№	Предмет на спора	1995 – 1999	2000 – 2004	2005 – 2007	2008*	1995 – 2008	1995 – 2008 %
1	Антидъмпингови мерки	4	7	1	0	12	15,3
2	Антисубсидийни мерки (аграрни стоки, кораби, самолети, стомана)	2	5	4	0	11	14,0
3	Количествени ограничения на търговията – квоти, лицензи, забрани, референтни цени	7	1	1	0	9	11,4
4	Неспазване на ангажиментите при митата, поети по време на Уругвайския кръг от преговори	6	0	1	1	8	10,3
5	Незаконни санкции, засягащи вноса на стоки от ЕС (Хормоналният спор, Банановият спор, санкциите са наложени от САЩ и Канада)	3	3	0	0	6	7,7
6	Неспазване на Споразумението за ТРИПС (главно при фармацевтиката)	5	1	0	0	6	7,7
7	Защитни мерки от общ характер	4	2	0	0	6	7,7
8	Неспазване на Споразумението за ТРИМС (главно при производството на автомобили)	4	0	1	0	5	6,4
9	Неспазване на Споразумението за санитарните и фитосанитарните мерки	2	1	0	0	3	3,9
10	Определяне на произхода на стоките за митнически цели	3	0	0	0	3	3,9
11	Неспазване на Споразумението за ТБТ – главно при телекомуникационното оборудване	2	0	0	0	2	2,6
12	Предоставяне на обществени поръчки	2	0	0	0	2	2,6
13	Неспазване на ГАТС	1	0	0	1	2	2,6
14	Екстериториалност на наложени търговски санкции (случаят със санкциите на САЩ срещу Куба)	1	0	0	0	1	1,3
15	Определяне на митническата облагаема стойност	1	0	0	0	1	1,3
16	Условия за транзит на стоките	0	1	0	0	1	1,3
	ОБЩО	47	21	8	2	78	100,0

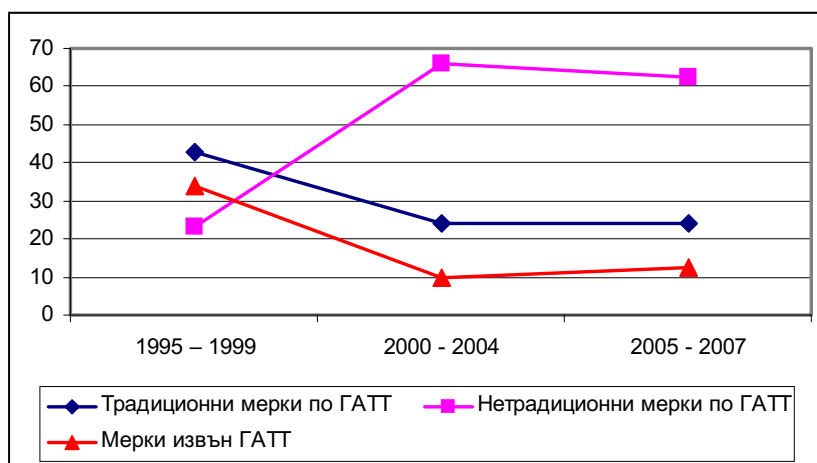
Преди всичко от данните в таблицата прави впечатление, че основната част от арбитражните процедури, иницирани от ЕС, са в широката рамка на действие на ГАТТ и на свързаните с него споразумения по търговията със стоки. Това е така, защото, от една страна, по прилагането на ГАТТ вече има натрупан значителен положителен арбитражен опит, като се почне от 1947 г. насам, и от

друга, защото е по-лесно да се водят арбитражни дела по разпоредбите на ГАТТ и свързаните с него споразумения, отколкото в области като търговията с услуги, инвестициите, техническите бариери, обществените поръчки и други подобни теми, където глобалното регулиране все още не е толкова напреднало и поетите задължения са по-неясни и не толкова категорични, както в ГАТТ. За доминирането на тематиката около търговията със стоки допринася и фактът, че именно в тази тематична сфера наднационалните компетенции на Европейската комисия са най-ясно дефинирани, а следователно и най-лесно защитими от комисията чрез инициране на арбитражни процедури.

Посоченото в таблицата тематично разпределение на арбитражните процедури говори недвусмислено и за това, че в рамките на ГАТТ-тематиката все повече преобладават тези конкретни мерки, които са по-тясно свързани със съвременната глобална търговия. А това безспорно са антидъмпинговите и антисубсидийните мерки, които са не само сърцевината на търговската политика на ЕС, но и доминират в търговската политика на останалите развити държави. Чрез Арбитража на СТО общата търговска политика на ЕС допълва своята активна автономна антидъмпингова дейност и същевременно защитава интересите на европейските производители и експортъори срещу неправилно прилагане на антидъмпинговите мерки от трети страни.

Потвърждение на горепосочената закономерност относно изместването на центъра на тежестта в арбитражните процедури към новите търговски мерки може да се потърси и чрез анализа на динамиката на развитие на дяловете на традиционните спорни мерки в периметъра на ГАТТ, на нетрадиционните спорни мерки в периметъра на ГАТТ и на спорните мерки извън тематиката на ГАТТ, така както това е показано на графиката по-долу.³⁶

Графика 52. Традиционните, нетрадиционните мерки по ГАТТ и мерките извън ГАТТ в арбитражните процедури, иницирани от ЕС (%)

³⁶ Традиционните мерки в рамките на ГАТТ включват редове 3, 4, 5, 10, 15 и 16 от таблица 60, нетрадиционните мерки – редове 1, 2, 7, 14, и тези извън ГАТТ – редове 6, 8, 9, 11, 12, 13.

Може да се предположи, че в краткосрочен и даже в средносрочен план ще се съхрани сегашното тематично разпределение на иницирираните от ЕС арбитражни процедури, т.е. ще преобладават темите, свързани с ГАТТ. Все пак в един по-дългосрочен план, на фона на усилващото се глобално регулиране и извън периметъра на ГАТТ може да се предположи, че ще нарасне делът и на арбитражните процедури, свързани с такива актуални проблеми като защитата на интелектуалната собственост, използването на санитарни и фитосанитарни мерки, както и на мерки по опазване на околната среда в качеството им на технически бариери пред търговията, пречки пред инвестициите, засягащи търговията, и др. Такива симптоми вече се забелязват, главно в арбитражните процедури, свързани с Китай. Те ще се усилят значително, ако приключи успешно сегашният кръг от многостранни търговски преговори и вниманието в глобалното регулиране на търговията се насочи по-активно към новите, нетрадиционни въпроси, свързани с устойчивото развитие.